

מכות יג

עניין: חייבי מיתות בית דין אם עשו תשובה אין בי"ד של מטה מוחלין לה

נודע ביהודה קמא או"ח סי' לה

והנה מה שציקש מעלתו ממני לסדר לצעל תשובה זה תשובה על עונו, והזכיר שהוא אדם חלוש מאוד ולא יסבול קושי התעניתים וסיגופים, גם הזכיר נפלאות מהמתמדת לימודו יומם ולילה ואינו שח שיחה בעילה כלל ואינו שוכב צליה במטה כלל. הנה הקשה לשאול ממני דבר קשה, שאני רגיל להשיב לשואל ממני שאלה בדבר שלא אוכל למצוא שורש בדברי הגמרא והפוסקים, כי לא מנינו בכל התלמוד מספר התעניות ימים חרוצים וקצוצים לכל חטא ואשמה כפי חומרו העון. הן אמת שאם כחיד צפוק נביאים לנורח התשובה, שוב עדי צלום וגו' [יואל ב', י"ג]. אמנם הגבלת מספר התעניות לא נחפרש לא בכתוב ולא בגמרא, רק שספרי המוסר והתשובה האריכו בזה ורוב דבריהם נגזרים על סברות רסיות בלי שורש, וספר אחד נשען על חידושי יסוד כלל. ומנינו בזה הרבה חומרות והרבה קולות ולכן קשה עלי להשיב בזה, ויחיד אחרי רואי שהצעל תשובה עצמו הוא לורבא מרבנן יסדר הוא לעצמו, הלא כל ספרי המוסר והתשובה מציים יד כל אדם. אמנם אחרי אשר מעלתו מפעיר בזה, והאיש הוא לורבא מרבנן ואיש חלוש, לכן לא אמנע מלדבר קצת בזה. והנה עונו גדול מנשוא מנד חומר העון עצמו עון אשת איש, וצפרט שהתמיד בחטא זה שלש שנים רלופות והיה עמה צבית ושיכחא ליה, צודאי שאין מספר לרוב פעמים שזא עליה, ולא יספיקו לו שנות ממשלה למספר התעניות בתשובה המשקל לפי תשובה הרוקה [הלכות תשובה אורח י"א] שדבריו דברי קבלה¹⁰, ואין לדמות דבריו לדברי האחרונים. ומה שהמציא צעל קנה חכמה תקנה לשבים שדי

אלא שאומר אני, כל זה אם היה התענית דבר המעכב תשובה, אזל צאמת אין התענית רק דבר טפל לתשובה, ועיקר התשובה הוא עזיבת חטא ודיו דברים בלב נשבר חרטה בלב שלם התקרבות והתלהבות לאהוב את הבורא, והיינו תשובה שישב אל ה' וירחמנו, וישב אל ה' היינו שידבק בו, אזל שאר דברים תענית וסיגופים אינם עיקרים, ותדע הרי זה בלתי ספק שהתשובה מכפרת כפרה גמורה¹¹,

ודבר זה מפורסם בתורה ונביאים וכתובים ובשני התלמודים ובכל המדרשים, והנציא אומר בשם רשע וגו' [יחזקאל ל"ג, י"א], ורשעת הרשע לא [יזכר] [יכשל זה וגו'] [שם י"ב]. וגם זה אין ספק בו בזמן שסנהדרין היה נוהג אם עבר על חייבי מיתות ב"ד אחר ההתראה, אף אם שהו עדים ולא צאו לבית דין שנים רבות וצין כך עשה זה תשובה והרבה סיגופים ותעניות לאין מספר יותר ויותר מתשובת המשקל הנזכר בדוקת, ושבו אחר כל התשובה צאו עדים לב"ד והעידו, הלא ודאי שאין הב"ד משגיחים על תשובתו וסורפין וסוקלין לפי עונש החטא. והדבר יפלא כיון שודאי שהתשובה הועילה וכבר סר עונו וחטאתו נכפרה, למה יומת ונקי וצדיק אל תהרגו כחיד [שמות כ"ג, ו']¹², וצדיק אמרו בריש אלו הן הלוקין [מכות י"ג ע"ב], חייבי מיתות עשה תשובה אין בית דין מוחלין לו. הלא ודאי גזירת הכתוב הוא, שאלמלא כן צטלו עונשי תורה בכללן ואין אדם שימנע ב"ד כי יאמר חטאתי והנינו ש, וכיון שהקב"ה רצה ליתן עונש מיתה על קצת עונות כדי שיתירא האדם מלעצור, לכן נחז הוא שלא תועיל התשובה להציל ממימת ב"ד. ואי סלקא דעתך שמתשובת המשקל הוא עיקר בתשובה, אי"כ ודאי שנאמר למשה מסיני כל עון ואשמה משקלה ומשקל תשובתה לפי ערכה, ומעתה למה לא יועיל תשובה להציל ממימת ב"ד ואע"פ כן כל עונשי מיתות ב"ד לא יצטלו, דנחז אכן אם סיגף עצמו לפי משקלו, וצפרט שהרבה סיגופים יש שאין להערים, כגון ליצב ערום בפני הדצורים וגלגול שלג וכיוצא מהנזכר בספרי התשובה, ומי שלא עשה לפי משקלו יומת צבית דין, וגם צתענית אין להערים, שאם העדים יצאו חייב לבית דין יומת שהרי עדיין לא התענה. ואין לומר דאכתי היו צטלים כל עונשי ב"ד, משום דצטענת התראה הוא ספק פן יעשה תשובה והיה התראה ספק, הלא יתחל דמן הסתם העדים יצאוהו חקף לב"ד, ועוד חנינא למ"ד התראה ספק לא שמה התראה, אזל למ"ד שמה התראה [שם ט"ו ע"ב] וכן קימ"ל, מאי איכא למימר, הלא ודאי שאין לסיגופים ותעניות עיקר מן התורה¹³, ועיקר התשובה הוא חרטה גמורה וזה יכול להיות ברגע אחד, ואם אמת אומר שמתשובה תציל ממימת ב"ד צטלו כל דיני מיתות ב"ד.

גליוני הש"ס

שם ב' שאם עשו תשובה אין ב"ד שלמטה מוחלין, כי"כ ע' בדיון והלכות שכתוף שו"ת מהר"ו סי' ס"א דגם לענין מזה נוהל פדס להרוג את הרוחל לא מהני תשובה רק אפי' חזר הרוחל ועשה תשובה עכ"ל עדיין נוהל פדס מזה להרוג ויש לספק בעיקר דין זה הלא מהני תשובה אם הטעם מפאת הלא מהימן ל"י שצב שהוא דבר שצלב תצדק בחזקת חיובא קלי א"ד אפי' שז בלחמת אין תשובה מועלת לפטור משום ב"ד שלמטה וכן מחיוב נוהל פדס וע' סנהדרין כ"ה א' וב' ובחידושי הארכתי בזה וכעת מלאת דונמא ל"ס' זה צט' קרבן חגיגה סי' פ"ב ח"ל עוד יש לספק אם תשובה מועלת לאיש שזא ביהא אסורה כדי שיבדקו המים לאשמו או נאמר שצין שזא ביהא אסורה אין תשובה מועלת לדבר זה כי מה שה' עבר ומה תשובה יהי' לביאה אסורה כסיגופים וההפסקות יועילו לשלם התגמול אבל כדי שיבדקו המים ל"ע עכ"ל וע' שו"ת טב"י חלח"ס סי' ל"ה ד"ה אלא שאומר אני ושוב ראיתי צט' בית חלח"ס להמציא ע"ש שזר התשובה פ"ב דיבר מזה עש"ה וע"ש שחילת יעב"ץ ח"ב סי' ס' ומלחתי בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' ג' הביא דברי הקרבן חגיגה הנ"ל והביא ב"כ דונמא לזה רק דכאן עש"ה ד"ה ומעין דונמא כו' וע"פ שו"ת מות יאיר סי' ע"ט דלפתח"ש צטעם גירות דאין מכפר אחיוב ב"ד שלמטה דהוא משום דדמי לתשובה כו' יעו"ש מוכח דתשובה צטעם אין מכפר לא לבד מפאת הלא מהימן ל"י שהרי גירות הוא דבר עצמי שהרי נעשה גר בכל ענין ואפי' אין כוונתו לשלם כדק"ל ספ"ב דיבמות הלכה בדברים האומר טלם גרים הם וע' ס' נתיבות להמציא ז"ל נביח התשובה פ"ק ב' וע"פ שו"ת הרד"ך ב"י י"א מר"ב דמוכת מדבריו דבהר"ו ב"ד אפי' הייט וידעין ודאי שצב בתשובה מ"מ עדיין היו מחייבים מיתה אלא שהתשובה הית' מועלת לשיקדור צבדרי אבותיהם עש"ה וע"פ שו"ת רדב"ז ח"ג סי' התקכ"א שז' דהמורה על עב"י קודם שיצאו עדים ה"ל תשובה נמירה וכשר לעדות ולשבוש אף שצבאים עדים אח"כ ע"ש יא"כ ביון הדוואה כה"ג אין פטרת אחיבה ומלקות צעצירות מיתה ומלקות אם יצאו עדים אח"כ ויעידו שהתו צו צטעם תשעס וקיעל כפרה א"כ מוכח הלא מהני תשובה כלל לפטור ודוק:

מהר"ל נתיב התשובה פ"ב

אמנם כי לפי הדברים אשר אמרנו⁸, כי התשובה הוא שייך מצד השם יתברך דוקא, כי הוא בלבד מקבל שבים⁹. ולפיכך בית דין של מעלה דוקא מנקה לשבים¹⁰, ולא בית דין של מטה. כי התשובה שייך אל השם יתברך, כי מצד השם יתברך יש תשובה אל האדם, לא זולת זה כלל. ולכן תמצא התשובה בבית דין של מעלה, ולא בבית דין של מטה. ואדרבה¹¹, החכמה אומרת (משלי יג, נא) "חטאים תרדף רעה"¹². וכן הגבואה¹³. ואין התשובה רק מצד השם יתברך, ולפיכך בית דין שלמטה אין דין שלהם מצד התשובה¹⁴.